داڕمانی ئابووریی بریتانیا نەك بە گۆڕینی دەموچاوەکان بەڵکو بە گۆڕینی حیزبەکانیش زەحمەتە چارەسەر بکرێت.. زاهیر باهیر

ئەوەی کە ئەمڕۆ بە ناوی ئابوری لیبراڵ لە زۆرێك لە وڵاتاندا پیادەدەکرێت، ئابووریی نییە بەڵکو جەنگێکی سەرانسەرییە کە بەرانبەر بە دانیشتوانەکەی بەڕێوەدەکرێت. جەنگی ڕووتانەوە و چەوساندنەوە و برسیکردنی زۆرینە و هەڵکەندنی زۆرێك لە زێدی خۆیان و باوباپیرانیان و دروستکردنی جەنگێکی ڕاستەوخۆی کوشتن و بڕین و وێرانکارییە.

ئابوورییەك کە لەسەر خوێن و جەنگ و کوشتن و بڕین بژی و بەردەوام بێت ئەمە چ ئابوورییەکە؟ ئابوورییەك کە بۆ کەمایەتییەکی ئێکجار کەم خێرێکی زۆر بداتەوە نەك بە هەموان ، چ ئابوورییەکە؟ ئابوورییەك چەند فۆرمیلەیەکی وەکو بەرزکردنەوەی بەهای پارە و دابەزینی، زیادکردنی ڕێژەی سوو و کەمکردنەوەی، هەڵئاوسانی پارە و دابەزاندنی بیسوڕێنێ و بەڕێوەی بکات، چ ئابوورییەکە؟ ئابوورییەك کە بە پژمەی کەسێکی زۆر دەوڵەمەندی وەکو ڕۆبەرت مەردۆك ، جۆرج سۆرۆ، ئێلون میسك ، جێف بیزۆس و بیڵ گەیت و هەندێکی تریان بدات لە تایەك لە دارایی وڵاتان، چ ئابوورییەکە؟، ئابوورییەك کە تەنها 4 وشەی بەسە لەلایەن ئەو زاتانەی سەرەو بۆ داڕمانی: " ئەم سیستەمە هەرەس دەهێنێت" ، دەبێت چ ئابوورییەك بێت؟

بریتانیاش یەکێکە لەو وڵاتانە خاوەنی ئەو چەشنە ئابوورییە و لەم جەنگەدایە. دوای قەیرانی داراییەکەی ساڵی 2008 تا ئێستا بارودۆخی ژیانی دانیشتوانی بریتانیا لە خراپیدایە و ڕۆژ بە ڕۆژیش بەرەو خراپتر دەڕوات کە لە ئێستادا گەیشتۆتە لوتکە. هەر بەهۆی ئەو بارودۆخەوە لە شەش ساڵدا چوار سەرۆك وەزیری سەر بە هەمان حیزب هاتوون و ڕۆیشتوون .

لەگەڵ ئەوەشدا باری ژیانی خەڵکی بریتانی بەرەو خراپ و خراپتر ڕۆیشتووە. کولفەی ژیان بە ڕێژەی لە سەدا 10 کە ئابووریناسەکان و حکومەت پێیدەڵێن هەڵئاوسانی پارە سەرکەوتووە ، لیستی بینینی دکتۆری پسپۆڕ و داخڵبوون بۆ خەستەخانەکان لە 6 ملیۆن کەسەوە لە مانگی نیسانەوە بۆ 7 ملیۆن کەس سەرکەوتووە، کولفەی منداڵ لە

حەزانەدا، باخچەی منداڵاندا سێیەک و دوو لەسەرسێی داهاتی خێزان دەبات ، بەهای پاوەند لە ساڵی 1976 وە وەکو ئێستا دانەبەزیوە، بەرزبوونەوەی غاز و کارەبا بە ڕێژەی لە سەدا 84 لە سەرەتای ئەم مانگەوە سەرکەوتنی زیاتریش لە ساڵی نوێدا، ئەوانەی کە سلفەی عەقاری 200 هەزار پاوەندیان لەسەرە کە تا ڕادەیەك کەمە، وا پێشبینی دەکرێت تا کۆتایی ساڵی 2024 بڕی سلفەکەیان بە بڕی 5 هەزار و 100 پاوەند سەرکەوێت، کرێی خانووش بە ڕادەیەك لە بەرزبوونەوەدایە کە زۆرێك چی تر ناتوانن بیدەن، مەرکەزی خۆراك بەخشینەوەکان هەفتانە زیاتر قەرەباڵغ دەبن و خۆی داوە لە ملیۆنێك کە بەشێکی زۆریان کار دەکەن.

بە هاتنی سەرۆك وەزیرانی نوێ ، لیز ترووس، و دەستەو تاقمەکەی ئابووری وڵاتی بەرەو داڕمان برد. سیاسەتەکانی حکومەتی نوێ لە ئابووریدا کە چەند ڕۆژێک لەمەوبەر بەیانیان کرد هەر لە دژایەتی ژینگە، هەڕەشەی زیاتری سەرکوتکردنی خەڵکی و سنوورداركردنی زیاتری ئازادییەکان لە ڕێگای یاساوە، هەڵوەشاندنەوەی لە سەدا 45 باج لەسەر داهاتی زیاد لە 150 هەزار پاوەند کە بڕیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەوە بکەوێتە کار، هێڵانەوەی باج لەسەر کۆمپانیاکان کە لە ئێستادا بە ڕێژەی لە سەدا 19 یە کە ئەمیش بڕیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەدا ببێتە لەسەدا 25 ، زیادکردنی بەشدارایکردنی بیمەی نیشتمانیی، هەڕەشەی دەستگرتنەوەی سەرفکردنی پارە لە خزمەتگوزارییەکاندا، هەندێکی دیکە لەم سیاسەتانە وای کرد کە بەهای پاوەند هاڕە بکات و هاوکاتیش کارایی زۆر خراپی لەسەر تەواوی ئابووریی دانا. هەموو ئەمانە ڕۆژانە لە سەر ژیانی ئاسایی هەرە زۆرینەی خەڵك ڕەنگدەداتەوە.

بە چارەسەری ئەو بارەی کە خولقێندارا و بە ئەوەی بەهای پاوەند زیاتر نەشکێ، بانکی مەرکەزی بەدەم حکومەتەوە هات وبڕیاری دا کە بە ماوەی دوو هەفتە بایی 65 ملیار پاوەند ‘بەند’ی [لام وایە بە کوردی کۆمپیالە و سەنەدی کۆنی خۆمان دەگەڕێتەوە] کەی بە فرۆشتنەوەی . ماوەی ئەو دوو هەفتەیەیە کە بڕی دیاریکرابوو تا ڕۆژی هەینی هەفتەی پێشوو بوو، 14/10 تەنها بایی 7 ملیار بەند کڕا و نرخی پاوەندیش هیچ نەچووە سەرەوە و یارمەتی حکومەتیشی نەدا لە ئارمکردنەوەی بازاڕ و بۆرصەدا. ناچار سەرۆك وەزیران وەزیری دارایی کە برادەر و هاوپەیمانەکی زۆر نزیك و دێرینی خۆی بوو دەرکرد و کەسەکی دیکەی کردە وەزیری دارایی .

ئایا دانانی وەزیری دارایی نوێ ئەم گرفتە لابەلا دەکاتەوە؟

بە بڕوای من گرفتەکە نەك هەر بە گۆڕینی دەموچاوەکان، بەڵکو بە گۆڕینی حیزبەکانیش لابەلا نابێتەوە. ڕاستە سەرۆك وەزیران وەزیرەکی

نوێی داناوە و بەڵك ئایدیای هەیە بۆ چارەسەری كێشەكان و هەروەها لە گەڵێك لەو سیاسەتانەی پەشیمان بووەتەوە بەڵام پەشیمانبوونەوە و هەڵپەساردنی بڕیارەكانی بۆ ئایندە، نە یارمەتی بەردەوامبوونی حوكمی دەدات و نەچارەسەری گرفتەكانیش دەكات، چونكە 40 ملیار پاوەند دەبێت جێگای بە بكرێتەوە و پڕ بكرێتەوە كە نازانرێت لە كوێوە هاتووە.

لەم وڵاتانەدا لەبەرئەوەی حكومەت لەسەر پارەی باج دەژی ناتوانێت و ناكرێت بڕیاری هاوكاری كەرتەكی خزمەتگوزاریی وەكو پەروەردە، تەندروستیی، هاتوو چۆو ئەوانی دیكە بدات، یاخود باج لەسەر لایەنێك بهێنێتە خوارەوە یا بیمەكان زیاد بكات ئەگەر بە گوێرەی ئەو پارەیە، پارەی بە دیاری نەكرابێت و سەرچاوەی هاتنی ئەو پارەیە یا ئەو بڕە باجە داشكاوە بەیان نەكرابێت.

چارەسەركردنی ئەم 40 ملیارەش كە ڕەنگە بەڵك بەهای پاوەند بەرزبكاتەوە و ئابووریش تۆزێك ببوژێنێتەوە. بەڵام نانی ئەم هەنگاوە بە وەزیری نوێی دارایی یاخود هاتنی حیزبی لەیبەر بە سەر حوكم زۆر زەحمەتە چونكە پەیداكردنی ئەم 40 ملیار پاوەندە بە ڕای من تەنها لە یەكێك لەم چوار ڕێگایەوە دەكرێت .

یەكەم: كەمكردنەوە و بڕینی بەشێك لە بیمەكان و پارەی شارەوانییەكان و خزمەتگوزارییەكانی كە لە سەرەوە دەستنیشانم كردن. ئەمەش گرفتی زیاتر دروست دەكات هەر لە زیادبوونی ژمارەی بێتاڵە و بوون بە بارەكی قورس بەسەر دەوڵەتەوە و كەمبوونەوەی توانای كڕینی كاڵاكان، واتە هێواشكردنەوەی نشونمای ئابووریی ڕۆیشتن بەرەو قەیران.

دووەم: زیادكردنی باج لەسەر سامانداران و كۆمپانیاكانی بزنس و سەپاندنی باج بە سەر ئەو سەرمایانەی كە لە وڵاتانێك دانراون و باجیان لەسەر نییە. ئەمەش ناكرێت و مایەی قەبوڵ نییە لە لایەن ئەو لایەنانەوە.

سێیەم: چاپكردنی پارەی زیادە لە لایەن بانقی مەركەزییەو هەر وەكو لە سەردەمی كۆرۆنادا كرا لەژێر ناوی quantitative easing ، ئەمەش دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی زیاتری قەرزی نەتەوەیی كە دانەوەی دەوڵەت .

چوارەم: بەدەوڵەتیكردنی كەرتە تایبەتییەكانی وەكو وزە و ئاو و هاتووچۆ و هەندێكی دیكەیان. كردنی ئەمەش پەیوەستی بە قەرەبووكردنەوە هەیە و پارەیەكی زۆری دەوڵەت و گرفتەكی زۆریش بۆ دەوڵەت لە ئێستادا دروست دەكات، بۆیە كردنیان زۆر زەحمەتە.

بە گومان ئایندەیەكی نزیك وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتەوە و داهاتوی ئابووری بریتانیامان بۆ دەردەكەوێت .

زاهير باهير
17/10/2022